

The Configuration
of the Romanian
Political System
During the Inter-war
Period and After
1989

CONFIGURAȚIA SISTEMULUI POLITIC ROMÂNESC ÎN PERIOADA INTERBELICĂ ȘI DUPĂ 1989

FILIP MIHAI ALEXANDRESCU

This paper contains a review of two articles by Mattei Dogan, which focus on the Romanian political system during the inter-war period. The first article -

The Electoral Dance in Inter-war Romania (1987) - is a thoroughly documented analysis of what M. Dogan calls the "mimed democracy" that has characterized our political life between 1919 and 1937. The second article - The Reversed Pyramid. The Social Origins of Romanian Members of Parliament from a Comparative Perspective (1990) - explores the social-economic structure of the parliament and of the major political parties. Using some of the frameworks of analysis outlined in the two articles, this paper also examines briefly the political system in contemporary Romania. Furthermore, it points out the similarities and differences between the inter-war and post-totalitarian periods.

Introducere

Bine-cunoscutul sociolog francez de origine română, Mattei Dogan, a dedicat două dintre articolele sale unei analize aprofundate a situației politice din România interbelică. Primul, numit "*Dansul electoral în România interbelică*" oferă o imagine foarte cuprinzătoare și clară asupra funcționării unui sistem politic pe care autorul îl desemnează prin termenul de "democrație mimată". Acest concept este folosit într-un sens pur analitic, fără să i se atașeze nici un fel de conotații evaluative. Cel de-al doilea articol ia în discuție relațiile dintre sistemul politic și cel social, mai cuprinzător, fiind sugestiv intitulat "*Piramida răsturnată. Originea socială a parlamentarilor din România dintr-o perspectivă comparativă*".

Este interesant de menționat, pentru istoria sociologiei românești, că Mattei Dogan a fost îndrumat în activitatea de strângere a datelor care stau la baza celor două studii, în 1943, de către profesorul Henri H. Stahl. Drept recunoștință, dedică ambele studii memoriei acestui mare sociolog.

Ceea ce dă un plus de valoare celor două articole este **abordarea comparativă** din care au fost elaborate. Virtuțile analitice și explicative ale acestui tip de analiză ies clar în evidență, în cuprinsul ambelor lucrări.

Dealtfel, Mattei Dogan este cunoscut și ca un mare teoretician al analizei comparative, pe care reușește să o transpună cu mult succes – și cele două studii o dovedesc cu prisosință – în planul cercetărilor empirice.

În cele ce urmează, vom prezenta ideile și concluziile principale expuse în articolele mai sus menționate, căutând totodată să facem referiri, în termeni de asemănări și deosebiri, la situația politică din România zilelor noastre.

Mecanismele electorale din sistemul politic interbelic

Legea electorală românească, adoptată în 1926 și inspirată după un model italian, prevedea ca partidul care obținea cel mai mare număr de voturi, dar cel puțin 40% din total, să fie declarat partid majoritar și să primească 50% din mandate (cu titlul de primă majoritară), urmând ca cealaltă jumătate să fie distribuită între toate partidele, inclusiv cel câștigător, în funcție de procentul de voturi obținut de fiecare. Explicația alegerii acestui tip de legislație în domeniul electoral constă în faptul că legiuitorii români aveau ca prim scop consolidarea puterii executive, și doar în plan secundar asigurarea unei reprezentări corecte a

opțiunilor alegătorilor.

Așadar, partidul care câștiga puterea, obținea cel puțin 40% din voturi (până în 1937). În același timp însă, nici un partid nu a reușit să se mențină la guvernare timp de două legislaturi succesive, ceea ce a asigurat o alternanță la putere regulată.

Cele două partide care s-au succedat la guvernare în perioada interbelică au fost Partidul Liberal și Partidul Poporului între 1920 și 1927, iar între 1927 și 1937, Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc. Se poate considera că, deși au existat alături de cele două partide menționate și o serie de partide mai mici, sistemul politic românesc a fost mai degrabă bipartit decât multipartit.

Alternanța la guvernare nu era însă singura caracteristică a democrației interbelice românești. O trăsătură definitorie a sistemului era faptul că partidul aflat la putere în ziua alegerilor câștiga majoritatea (peste 40% până în 1937), iar în timp ce se găsea în opoziție primea mult mai puține sufragii (între 2 și 25%, în funcție de partid) (vezi tabelul 1). Cum poate fi explicată această puternică oscilație a numărului de voturi obținute de același partid, în funcție de situarea sa la putere sau în opoziție? Înainte de a răspunde la această chestiune, Mattei Dogan identifică situații similare și în alte state europene, mai precis în Anglia, unde “până în 1830,

Tabel 1
Oscilația electorală și succesiunea la guvernare

Data alegerilor	Partidul aflat la putere în ziua alegerilor	P. Liberal	P. Național Țărănesc	P. Poporului	Total pentru principalele partide	Total celelalte partide
1919	Neutru	21,2	45,8	1,2	68,2	31,8
1920	P. Poporului	6,8	23,0	42,5	72,2	27,8
1922	P. Liberal	60,3	14,5	6,5	81,3	18,7
1926	P. Poporului	7,3	27,7	52,9	87,9	12,1
1927	P. Liberal	61,7	22,1	1,8	85,7	14,3
1928	P. Național Țărănesc	6,6	74,8	2,5	83,9	16,1
1931	P. Liberal	47,8	15,0	4,8	67,6	32,4
1932	P. Național Țărănesc	13,6	40,3	2,1	56,0	44,0
1933	P. Liberal	51,0	13,9	1,6	66,5	33,5
1937	P. Liberal	36,4	20,4	0,8	57,6	42,4

Sursa: Dogan, Mattei, 1999, *Alternative*, p. 144.

Cifrele îngroșate indică procentul din voturi obținut de partidul aflat la putere.

CONFIGURAȚIA SISTEMULUI POLITIC ROMÂNESC

nici un guvern nu a pierdut vreodată alegerile; dimpotrivă, guvernul fiind cel care «făcea alegerile»¹. La fel s-a întâmplat și în Spania în timpul primilor douăzeci de ani ai acestui secol. Ceea ce este însă definitiv pentru sistemul politic românesc este că, în vreme ce în Anglia cel mult 6-7% dintre alegători «hotărâu» care partid va câștiga majoritatea parlamentară, în România acest procent era mult mai mare (între 20% și 54%). Acest fapt îl conduce pe sociologul M. Dogan la concluzia că **sistemul politic românesc era caracterizat printr-o înaltă instabilitate electorală**, una dintre cele mai mari din Europa interbelică.

Explicația oscilațiilor numărului de voturi obținute de un partid trebuie să pornească de la identificarea categoriilor de alegători care votau pentru acesta. Printr-un demers analitic, Mattei Dogan se oprește asupra a patru categorii:

- **alegători fideli** (statornici), care-și exprimă adeziunea la același partid, în ciuda presiunilor contrare;
- **alegători fideli, ale căror voturi erau deturnate** de la partidul căruia îi erau destinate, prin fraude electorale;
- **alegători fluctuanți**, localizați mai ales în orașe;
- **alegători "guvernamentali"**, dispuși să voteze întotdeauna partidul aflat la putere, caracterizați prin deferență față de autoritățile locale, și lipsiți de opțiuni politice clar conturate. O parte dintre aceste voturi guvernamentale rezultau din corupție și falsificare. A patra categorie este cea mai importantă, și, având în vedere și alegătorii fluctuanți, putem explica ambele variații în numărul de voturi.

Alegerile puteau fi manipulate, însă doar între anumite limite, fapt evident dacă ne gândim că la unele alegeri, partidele din opoziție au obținut, împreună, mai mult de jumătate din voturi (de exemplu în 1931 și 1932). Totuși, 40% din voturi era suficient pentru a obține majoritatea în parlament.

Care era însă funcționarea sistemului democratic care să permită o astfel de victorie electorală detașată pentru parti-

dul aflat la putere? În linii mari, mecanismul era următorul: regele putea revoca guvernul, neavând nevoie de votul de neîncredere al parlamentului. Tot el numea un nou guvern care îi cerea în scurt timp să dizolve parlamentul. În termen de două luni, conform Constituției, trebuiau organizate noi alegeri. Până în 1937, partidul care a primit puterea și-a asigurat întotdeauna o majoritate confortabilă în parlament (de peste 60% din mandate). Cu alte cuvinte, organizând alegerile, guvernul își "produce" majoritatea parlamentară de care avea nevoie.

Așadar, ordinea firească a desemnării conducerii unui stat democratic, adică alegeri și, ulterior, formarea guvernului, a fost inversată în regimul politic din România interbelică. Astfel, s-a ajuns la ceea ce Mattei Dogan desemnează prin termenul de **democrație mimată**.

Înalta instabilitate electorală de care vorbeam mai sus nu afecta însă negativ societatea în ansamblu, deci nu avea ca efect o instabilitate a politicilor de stat în domeniul economic, militar sau al politicii externe. Principalele argumente sunt următoarele:

- pe de-o parte, ambele partide principale erau în acord cu privire la opțiunile politice esențiale: o economie liberă, rolul important al bisericii și al armatei, neîncrederea în Uniunea Sovietică. Amândouă se supuneau cadrului constituțional existent și reprezentau interese sociale similare.
- pe de altă parte, statul nici nu putea influența prea mult societatea românească, caracterizată printr-o preponderență a populației agricole, o slăbiciune a claselor de mijloc și un nivel scăzut al industrializării și urbanizării.

Comparând sistemele politice din România și Marea Britanie, Mattei Dogan punctează câteva diferențe esențiale. Deși amândouă erau monarhii, regii României, spre deosebire de cei britanici, jucau un rol efectiv în desemnarea conducerii politice a statului. Astfel, în vreme ce în Marea Britanie partidul câștigător își impunea liderul ca prim-ministru, în România regele impunea partidelor propriul său prim-ministru.

În felul acesta, regele guverna prin intermediul miniștrilor pe care îi alegea. Totuși, nu se poate vorbi de un partizanat politic efectiv al monarhului în România, câtă vreme acesta a asigurat o alternanță regulată la guvernare a principalelor partide de pe scena politică interbelică.

Deosebiri între cele două sisteme pot fi constatate și din punctul de vedere al activității politice a partidelor. În vreme ce partidele britanice desfășurau activități politice în vederea participării la alegeri, partidele românești căutau să obțină încrederea regelui, pentru că decizia sa de a chema un partid la guvernare însemna câștigarea unei majorități parlamentare. Printr-o formulă sintetică și foarte sugestivă, sociologul francez afirmă că: "În perioada interbelică, centrul de greutate al sistemului politic britanic era la Westminster și Whitehall; în România, la Palatul Regal"².

Democrația mimată din perioada interbelică se caracterizează prin unele trăsături sistematice ce o individualizează în raport cu orice alt tip de sistem politic, și anume:

- Spre deosebire de oligarhiile cu sufragiu restrâns, sistem care a funcționat în Anglia înainte de 1867, democrația mimată are la bază sufragiul universal.
- Este un sistem bipartit sau multipartit, și nu un sistem cu un singur partid dominant, cum e cazul în India sau Mexic.
- Puterea trece de la un partid la altul, deci nu este monopolul unui singur partid.
- Competiția dintre elite este mai puternică decât între masele participante la jocul politic, fapt ce deosebește democrația mimată de democrațiile "consociaționale".
- În fine, șeful statului are o autoritate charismatică sau tradițională, sau este ales de un corp electoral, legitimitatea sa neavând la bază sufragiul direct al maselor, ca în regimurile prezidențiale.

În comparație cu alte țări din Europa (Bulgaria, Iugoslavia, Grecia, Polonia, Ungaria, Germania, Spania, Italia etc.), democrația românească a reușit să supraviețuiască, în ciuda caracterului său parțial fictiv, cel mai îndelung. Alternanța la guvernare, chiar dacă a fost artificială, a făcut ca dictatura să fie evitată o lungă

perioadă de timp. Acestea sunt, în linii mari, caracteristicile regimului democratic din România interbelică, despre care Mattei Dogan spune că "a fost, în felul său, o capodoperă a artei politice"³.

Începând cu 1945, România a cunoscut un sistem politic monopartit, totalitar, care a urmărit să elimine complet toate celelalte partide din viața politică, în așa fel încât să asigure dominația nestincherită a inamovibilului partid comunist. Referitor la acea perioadă, nu putem vorbi real de alegeri sau de competiție electorală, deoarece amândouă erau pur formale, având întotdeauna ca rezultat reconfirmarea la putere a partidului comunist.

Sistemul politic românesc după 1989

Sfârșitul dictaturii din România în decembrie 1989 a permis reafirmarea publică a partidelor în sistemul politic românesc. După o absență de aproape 45 de ani, au fost întrunite din nou condițiile pentru funcționarea unui regim democratic.

Evident, societatea românească trecuse prin transformări profunde în ultima jumătate de secol. Sistemul politic pluripartidist a început să se reconfigureze în condiții, atât interne cât și externe, diferite, în mare parte, de cele din perioada interbelică. Pe scena politică românească de după 1989 s-au reîntâlnit unii dintre vechii "actori" politici (Partidul Național Liberal, Partidul Național Țărănesc și Partidul Social Democrat). Regulile jocului fuseseră însă schimbate: România nu mai era o monarhie, ci o republică.

Rezultatele primelor alegeri libere din România postbelică (20 mai 1990) au părut că reiterează distribuția voturilor între partide de dinainte de 1945. Astfel, partidul aflat la putere, Frontul Salvării Naționale, care a preluat conducerea politică încă din primele zile ale revoluției, a obținut o majoritate covârșitoare, de 66,31% din voturi. Celelalte partide, aflate în opoziție, au obținut procente mult mai

CONFIGURAȚIA SISTEMULUI POLITIC ROMÂNESC

mici: 7,23% pentru Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, 6,41% pentru Partidul Național Liberal, 2,65% pentru Partidul Național Tărănesc Creștin și Democrat etc.

Participarea la aceste alegeri a fost foarte mare, 86% din populația de peste 18 ani exercitându-și dreptul de vot. Democratia părea că și-a reintrat în drepturi nu numai ca inițiativă a elitelor, dar și din perspectiva comportamentului maselor, care nu putuseră participa în timpul regimului socialist la un exercițiu democratic efectiv. Totuși, un analist al proceselor electorale de atunci consideră că populația era departe de a fi învățată, la doar cinci luni de la revoluție, regulile jocului democratic. Înalta participare este astfel explicată ca o consecință a modelelor democrației socialiste, inoculate timp de mai multe decenii populației, și care în mai 1990 au putut fi puse pentru prima oară în practică. Astfel, se poate vorbi de o **democrație ca imitație a unor modele socialiste**, însă nu promovată de către elitele politice, ci rezultată dintr-un comportament al maselor. Acest comportament este o prelungire și concretizare a valorilor unei democrații de tip socialist, care acorda votului politic, la nivel formal, o însemnătate deosebită⁴.

Deosebirile față de sistemul democratic interbelic încep însă să devină mai accentuate după 1991. Prin Constituția adoptată în acel an, România este declarată republică, ceea ce face ca autoritatea regală să nu mai joace un rol în sistemul politic românesc.

Următoarele alegeri (din 1992 și 1996) vor cunoaște o prezență mai redusă la vot (în ultimul caz, de aproximativ 76%) și, de asemenea, o distribuție mai echilibrată a voturilor. Mai mult chiar, în 1996, Partidul Democrației Sociale din România, aflat la putere, pierde alegerile (cu aprox. 22% din voturi) în fața opoziției, reprezentată de Convenția Democratică din România (aprox. 30% din voturi) și de Uniunea Social Democrată (aprox. 13,5% din voturi). Cu alte cuvinte, alternanța la guvernare se produce acum exclusiv prin mecanisme democratice, în afara oricărei inter-

venții exterioare proceselor electorale. Putem afirma că sistemul politic din România postdecembristă a depășit, ca mecanism electoral, nivelul unei democrații mimate, evoluând după modelul democrațiilor pluraliste avansate. Punctul său de referință nu mai este acum **autoritatea regală**, ci **populația**, în ipostaza ei de **electorat**.

Există însă și elemente de similaritate între perioada dintre cele două războaie mondiale și cea de după 1989, care vizează însă relația sistemului politic cu societatea în ansamblul ei. După cum am amintit mai sus, partidele interbelice erau caracterizate printr-o anumită incapacitate de a gestiona efectiv economia. Altfel spus, erau întrucâtva detașate de sistemul social și cu posibilități reduse de a influența societatea prin punerea în practică a unor măsuri politice, atunci când se aflau la putere. O situație asemănătoare a fost semnalată de analiști și pentru perioada anilor '90 în România. În acest sens, Vladimir Pasti consideră că decizia și mijloacele de acțiune politică nu sunt localizate, în fapt, la vârful piramidei puterii (formată din președintele României, apropiatii săi și, am adăuga noi, miniștrii, deputații și senatorii puterii), ci la un strat inferior, și anume, la cel al administrației.

Pentru perioada interbelică, cauza acestei stări de fapt era lipsa unei structuri administrative care să penetreze eficient societatea și să transpună în practică deciziile politice. Preponderența populației agricole, slăbiciunea claselor de mijloc și un nivel scăzut al industrializării și urbanizării făceau ca populația să intre doar în mică măsură sub incidența unui control administrativ. În România de după 1989, cauza este cu totul alta. De data aceasta nu slăbiciunea ci, dimpotrivă, autonomia și controlul resurselor de către structurile administrative fac ca puterea în stat să fie localizată în cea mai mare parte la nivelul **birocrației administrative și al tehnocrației industriale**. Vârful piramidei puterii – partidul sau coaliția aflate la guvernare – nu funcționează decât ca o instanță de legitimare publică a deciziilor impuse de nivelul administrativ, dar nu conduce efectiv⁵.

De asemenea, absența (sau slăbiciunea) unei clase de mijloc este adusă și în prezent ca argument pentru o evoluție oarecum autonomă a sistemului de partide în raport cu corpul social⁶.

O altă asemănare între partidele de acum mai bine de o jumătate de secol și cele de azi din România este și lipsa unei identități ideologice clare.

Compoziția socială a parlamentului în perioada interbelică – “piramida răsturnată”

Relațiile care se stabilesc între vârful sistemului politic – pe care îl putem considera ca fiind reprezentat de parlament – și sistemul social în ansamblul său pot fi în bună măsură puse în evidență prin analiza originii sociale a parlamentarilor. Cu alte cuvinte, se pune problema de a identifica grupurile sociale din care era alcătuit forul legislativ al țării și ponderea relativă a fiecărui grup. Prin comparația cu alte țări, putem înțelege mai bine distribuția profesiilor printre parlamentari.

În urma unor cercetări amănunțite în arhivele Camerei Deputaților, în 1943, Mattei Dogan elaborează un tablou cuprinzător și amănunțit al compoziției sociale a parlamentului.

Se pune întrebarea, de ce folosește sociologul francez termenul de “piramidă răsturnată” atunci când se referă la parlamentul românesc? Răspunsul se va contura pe măsură ce vom analiza diversele categorii de parlamentari, din perspectiva statutului lor social. O primă constatare, care pune în lumină o deosebire relevantă între parlament și sistemul social este că, în vreme ce aproape 80% dintre deputați sau senatori aveau o pregătire universitară, doar 3% din populația cu drept de vot avea un astfel de nivel de instruire. O analiză mai amănunțită îl conduce pe sociologul francez să constate, pentru perioada interbelică, o corelație invers proporțională în-

tre procentul de parlamentari cu instrucție universitară și cel al votanților care au absolvit studii secundare sau superioare.

În ceea ce privește profesiile, **avocații și notarii** erau, în medie, cei mai numeroși în parlament, ocupând 35,5% din locuri în cele două camere reunite. Un număr important de avocați se găseau și în alte parlamente europene, dar proporția lor era mai mică (în 1936, în Franța 21% iar în Anglia, 23%). Ponderea însemnată a avocaților în rândul parlamentarilor poate fi explicată prin anumite calități ale oamenilor legii, care sunt de mare folos oricărui om politic, și anume: cunoștințe de drept public, capacitate de persuasiune, de exprimare clară, o rețea extinsă de relații etc.

Proprietarii funciari le reveneau cam 12% din locurile parlamentare. De asemenea, o cincime dintre avocați posedau terenuri arabile. Comparând România cu Franța și Marea Britanie, se constată pentru cele trei țări un raport aproximativ constant, de 5 la 1, între ponderea sectorului primar în economia națională și procentul deputaților-proprietari funciari. Astfel, în Franța, agricultura reprezenta 40% din economia națională iar proprietarii funciarii dețineau 8% din locurile parlamentare. În Marea Britanie, procentele erau de 10 și, respectiv, 2%, iar în România de 75, respectiv 12%.

Printre grupurile cele mai importante din parlament se numără și cel al **profesorilor**. Profesorii universitari ocupau aproximativ 6%, iar cei de liceu aproape tot atâtea locuri în ambele Camere. Rolul jucat de profesorii universitari în sistemul politic interbelic este dat nu numai de numărul lor relativ mare, ci și de importanța profesiei lor: într-o societate mai puțin diferențiată și cu o populație mai puțin educată cum era România, profesorii acopereau relativa absență a cadrelor politice. Profesorii de liceu, în calitatea lor de notabili ai orașelor din provincie, formau, de asemenea, un grup important în Parlament.

Indivizii cu cel mai ridicat status din lumea rurală – **învățătorii și preoții** – ocupau, din punct de vedere numeric, o poziție mai puțin importantă decât catego-

CONFIGURAȚIA SISTEMULUI POLITIC ROMÂNESC

riile menționate mai sus. Învățătorilor le reveneau 5%, iar preoților 4,5% din locurile parlamentare. Calitatea lor de reprezentanți ai "celor mulți" este însă discutabilă. Constatarea lui Roberto Michels, că militanții de origine proletară din Partidul Social Democrat German treceau prin anumite schimbări psihologice atunci când accedau la funcții importante în ierarhia partidului sau a statului pare a fi valabilă și pentru învățătorii și preoții deveniți parlamentari. Aceste schimbări se referă, în cazul celor din urmă, la o îndepărtare de sentimentele și aspirațiile grupului social de origine.

Categoria cea mai numeroasă a populației României interbelice – **țărănimea** – nu a reușit să-și trimită în parlament decât foarte puțini reprezentanți ieșiți din rândurile ei: 0,4% în Cameră și 0,2% în Senat. Comparată cu alte țări scoate în evidență un fenomen mai general, și anume, că în toate societățile cu o importantă populație agricolă, țăranii sunt slab reprezentați în parlament. Țărănimea română era în general săracă, iar lipsa unui control însemnat asupra resurselor economice nu-i putea conferi decât o putere politică redusă. Generalizând, putem afirma că nu importanța numerică, ci forța economică a unei clase sociale îi dă acesteia un anumit potențial politic, ce poate fi măsurat prin numărul reprezentanților săi în parlament.

Industriașii, inginerii proprietari de întreprinderi și reprezentanții cercurilor financiare controlau și ei cam 5% din locurile din Cameră și cam tot atâtea din Senat. Influența lor era însă considerabil mai mare, dacă avem în vedere că aproape 20% dintre parlamentari erau membri în consiliile de administrație ale unor societăți anonime. Legăturile dintre cercurile financiare și reprezentanții puterii politice sunt puse în evidență și de faptul că marile bănci erau în legături cu principalele partide parlamentare. Situația din România era similară cu aceea din Franța și Anglia, unde o cincime și, respectiv, o pătrime din membrii parlamentului făceau parte din consiliile de administrație ale unor societăți anonime.

Jurnaliștii își aveau și ei "trimișii" lor în parlament, dar aceștia nu constituiau decât 3,5 % dintre parlamentari. Presa scrisă cunoștea o difuzare redusă, cu atât mai puțin în mediul rural, ceea ce făcea ca vizibilitatea publică a ziariștilor să fie, de asemenea, mică. Într-un sistem electoral bazat pe votul proportional, candidatura independentă a unui ziarist nu-i aducea decât șanse reduse de a fi ales. Îi mai rămânea posibilitatea de a cere nominalizarea de către unul dintre partidele principale, dar acestea erau mai degrabă dispuse să-l angajeze în presa proprie, decât să-i ofere acces la funcții politice. Spre deosebire de România, în Franța mulți jurnaliști își câștigau titlul de deputați și continuau să-și exercite meseria prin colaborarea la ziarele difuzate în circumscripția lor.

Numărându-se, mai ales în regiunile rurale, printre notabilitățile locale, **medicii** au fost prezenți în toate parlamentele. Datorită profesiei lor, ei erau cunoscuți și probabil apreciați de numeroși electori.

Ofițerii nu puteau fi aleși ca parlamentari decât dacă demisionau din armată, fapt ce le-a limitat puternic accesul în forul legislativ al României. Doar generalii erau considerați senatori de drept. Cu toate acestea, rolul politic al cadrelor superioare din armată a fost foarte însemnat, mai ales ca miniștri de război și în timpul dictaturii lui Carol al II-lea, instaurată în 1938. Evident, în perioada războiului, militarii au jucat un rol decisiv în viața politică a țării.

Doar 0,7% dintre deputați au fost, în medie de-a lungul a șapte legislaturi, **sindicaliști, muncitori sau funcționari**. Coroborând aceste date cu acelea referitoare la prezența țăranilor, a învățătorilor și a preoților în parlament, se constată că aproape 90% din electorat nu avea în parlament decât puțin mai mult de 10% reprezentanți de aceeași origine socială.

O categorie aparte în sistemul parlamentar românesc au constituit-o **profesioniștii politici**. Pentru Max Weber, omul politic profesionist este cel care

trăiește din politică și pentru politică. Altfel spus, funcția deținută și activitatea desfășurată îi asigură profesionistului politic o sursă de venituri, cele două fiind, în același timp, rezultatul unei pasiuni, a unei vocații politice. Oamenii politici propriu-zis pot fi identificați prin aceea că nu exersează nici o altă profesie în afara carierei lor politice. În general sunt oameni bogați, care intră de tineri în viața politică, printre cadrele medii ale unui partid și gravitează în jurul șefilor. Ion Brătianu-fiul, ca și tatăl său, au fost oameni politici *avant la lettre*.

Din cele de mai sus reiese clar ideea că parlamentul românesc interbelic era o "piramidă răsturnată". Vârful piramidei sociale, format din avocați, proprietari funciari, industriași, universitari, medici, jurnaliști, care reprezenta un procent redus din populația țării, beneficia de o largă reprezentare în parlament, de peste 70% din locuri. În schimb, categoriile sociale cele mai importante numeric – țărani, muncitori, funcționari, artizani – erau foarte puțin reprezentate.

Compoziția socială a partidelor parlamentare

Să urmărim acum și participarea diverselor clase sociale în cadrul partidelor politice parlamentare. Avocații erau predominanți printre deputații tuturor celor trei partide – Partidul Național Liberal, Partidul Poporului și Partidul Național Tăranesc.

Partidul Național Tăranesc număra aproximativ de două ori mai mulți deputați dintre notabilitățile satești decât Partidul Național Liberal. De exemplu, pentru învățători, procentele erau următoarele: 10% deputați PNT și 4% deputați PNL în Camera Deputaților și 7,5% respectiv, 3,8% în Senat. Se cuvine făcută precizarea că la alegerile la care partidele principale se aflau în opoziție, ele nu reușeau să-și trimită în parlament decât un număr redus de reprezentanți, datorită numărului mic de voturi pe care le obțineau. În aceste cazuri,

institutorii, preoții sau secretarii de primărie rurale, care erau trecuți în general pe locurile 3, 4 sau 5 pe listele partidului, ajungeau doar foarte rar să obțină un loc în parlament. Atunci când partidul lor câștiga alegerile, obținând substanțial mai multe mandate parlamentare, creșteau și șansele lor de a fi aleși.

Notabilitățile satești jucau totuși în cele trei partide principale un rol puțin însemnat, fiind atât puțini ca număr, cât și dezavantajați printr-o poziție nu prea înaltă în ierarhia partidului. Aceasta din urmă se traducea prin plasarea lor la sfârșitul listelor electorale ale partidului.

În concluzie, se poate afirma că, deși reprezentanții țăranilor erau ceva mai numeroși în Partidul Național Tăranesc, iar oamenii de afaceri mai mulți printre deputații Partidului Național Liberal, parlamentarii ambelor partide guvernamentale proveneau, în general, din aceleași categorii socio-profesionale. De aici se poate deduce și faptul că, în ciuda diferențelor de program politic, ambele partide promovau interese sociale similare. Un fenomen asemănător a avut loc și în Camera Comunelor (Anglia) în perioada regimului censitar, în care principalele partide britanice, Conservator și Liberal, alternau la conducerea țării.

Pe scena politică interbelică din România nu s-au confruntat, așadar, decât interesele unor categorii restrânse de populație, de la vârful ierarhiei sociale. Aceasta s-a datorat participării politice foarte reduse a celei mai mari părți a populației – țărănimea.

Principalele partide interbelice nu erau "purătoarele de cuvânt" ale unor clase sociale diferite. Principalul lor scop era, ca pentru orice partide, cucerirea puterii politice. Câștigarea puterii însemna acces la funcțiile înalte din stat (miniștri, senatori, deputați) pentru liderii și esaloanele superioare ale partidului și funcții publice mai puțin importante pentru cadrele medii. Frecvența alternanță a partidelor la conducerea țării se traducea și printr-o rotație a personalului în funcțiile publice. Totuși, administrația medie și magistratura erau inamovibile.

CONFIGURAȚIA SISTEMULUI POLITIC ROMÂNESC

Pentru a-și îndeplini scopul fundamental – dobândirea puterii în stat – partidele trebuiau să-și atragă cât mai multe voturi din partea alegătorilor, cu toate că o parte dintre acestea erau obținute și prin diverse forme de fraudă electorală. Aderarea electorilor era obținută prin ideologia partidului, prin propunerea unui program politic, prin popularitatea candidaților săi în circumscriptiile lor electorale. Însă, un rol important îl juca însăși denumirea partidului, care în primul rând era "național", și doar în al doilea rând "liberal" sau "tărănesc". Într-o țară care tocmai își realizase unitatea națională, cum era România în perioada interbelică, tema națională nu putea fi decât de mare interes și actualitate pentru o mare parte din electorat.

O analiză asupra componentei sociale a parlamentului și a partidelor **actuale** din România ar revela și astăzi o parte a relațiilor dintre sistemul politic și societate în ansamblul ei. Totuși, considerăm că ea ar fi mai puțin relevantă în comparație cu perioada interbelică, deoarece pe scena politică de după 1989 s-au impus tot mai mult, alături de actorii "tradiționali" – partidele politice – și alte forțe, precum **sindicatele și organizațiile neguvernamentale**. La acestea trebuie adăugate și **organizațiile internaționale**, în special financiare, care au început să aibă, de asemenea, un cuvânt de spus în politica românească. În alți termeni, grupurile sociale care își dispută în prezent puterea politică sunt mai numeroase decât în perioada interbelică, și ele nu se mai manifestă doar în parlament sau în guvern, ci și în incintele întreprinderilor, la masa negocierilor, la televiziune sau chiar pe stradă.

În ceea ce privește strategiile de cucerire a puterii, partidele actuale se folosesc de cele practicate în perioada interbelică, și anume: afirmarea unei ideologii, formularea unui program politic, conducerea unei campanii electorale. În plus însă, ele beneficiază și de forța și capacitatea de penetrare a noilor mijloace de comunicare în masă – televiziune, radio,

internet – care au transformat dezbaterile politice în **spectacol** iar pe omul politic într-un veritabil **"star"**, ca să folosim termenii lui Roger-Gérard Schwarzenberg.

În planul luptei politice dintre partide s-a impus însă și o nouă strategie, care avea în perioada interbelică o amploare mult mai redusă. Este vorba de frecvențele alianțe și sciziuni prin care trec partidele actuale, numeroasele combinări și recombinații care urmăresc mărirea șanselor fiecărui partid de a obține măcar o parte dintre funcțiile de conducere politică. În felul acesta însă, apare riscul pierderii identității partidului în percepția electoratului.

Concluzii

În perioada interbelică a funcționat în România un regim politic destul de diferit de cele contemporane din Europa, desemnat de Mattei Dogan prin termenul de **democrație mimată**.

În acest tip de sistem politic, procesul de desemnare a conducerii urma o cale atipică, în sensul că monarhul numea un guvern, acesta organiza alegeri, pe care le câștiga de fiecare dată (până în 1937), asigurându-și astfel o majoritate parlamentară de peste 60%.

După al doilea război mondial și până în 1989, România cunoaște un regim dictatorial, monopartidist, în timpul căruia nu au avut loc alegeri libere. Dacă la alegerile din mai 1990 se poate vorbi de o participare democratică a maselor bazată pe modele de comportament promovate de propaganda socialistă, alegerile din 1992 și 1996 încep să se desfășoare similar cu acelea din democrațiile avansate.

Similarități între sistemul de partide interbelic și cel actual apar mai ales la nivelul relației acestora cu societatea în ansamblul ei.

În perioada interbelică, compoziția socială a parlamentului poate fi asemuită cu o piramidă răsturnată, în sensul că acele categorii care erau cele mai nume-

roase în populație – țărani și muncitorii – erau cel mai slab reprezentate, iar categoriile din vârful ierarhiei sociale – avocații, industriașii etc. – dețineau cam 70% din mandatele parlamentare.

Spre deosebire de trecut, lupta politică și mai ales cea electorală din prezent are la dispoziție mijloacele moderne

de comunicare în masă, transformându-se într-un adevărat spectacol mediatic. Un alt element de noutate îl reprezintă strategia încheierii sau dizolvării de alianțe cu alte partide, cu scopul maximizării șanselor, pentru propriul partid, de a accede la cel puțin o parte dintre funcțiile de guvernare.

Note și bibliografie

1. Apud. S. E. Finner, în Dogan, Mattei, 1999, p. 147.
2. Dogan, Mattei, 1999, p. 158.
3. Dogan, Mattei, 1999, p. 140.
4. Bulai, Alfred, 1999, p. 76 – 77.
5. Pasti, Vladimir, 1995.
6. Măgureanu, Virgil, 1997, p. 172.
- Dogan, Mattei, 1999, **Sociologie politică. Opere alese**, București, Alternative.
- Bulai, Alfred, 1999, **Mecanismele electorale ale societății românești**, București, Paideia.
- Pasti, Vladimir, 1995, **România în tranziție. Căderea în viitor**, București, Nemira.
- Măgureanu, Virgil, 1997, **Studii de sociologie politică**, București, Albatros.